

קול צופיך

מרון הראשון לציון הרה"ג המקובל הא-לקי הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

יתרו - תשנ"ח - מאת מרון הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

פרעה ומיד מצרים".

השיעור לעילוי נשמת :

מרון הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

פרשת השבוע : יתרו

השיעור נמסר ע"י הרב מרדכי אליהו זצוק"ל, בשנת תשנ"ח.

דיני וענייני ברכות

כבוד הרבנים החשובים שנמצאים כאן, הקהל הקדוש, קהל המאזינים.

מאיפה שמע יתרו על קריעת ים סוף ומלחמת עמלק?

כתוב בפרשתנו: "וַיִּשְׁמַע יִתְרוֹ כִּהְיוּ מִדְּבַר ה' אֵלֶיךָ אֲשֶׁר עָשָׂה אֱלֹהִים לְמֹשֶׁה וּלְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ כִּי הוֹצִיָא ה' אֶת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם". אומר רש"י בשם המדרש: "מה שמועה שמע ובה? קריעת ים סוף ומלחמת עמלק". התורה מדגישה את החשיבות, המעלה והתועלת הגדולה של שמיעתו של יתרו, והיא: "כִּי הוֹצִיָא ה' אֶת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם". גם אחרי כן כתוב: וַיַּחַד יִתְרוֹ עִלְיָהֶם. וְלִכְאוּרָה קָשָׁה לִפְנֵי זֶה, שֶׁאִם הַתּוֹרָה הַדְּגִישָׁה אֶת מִטְרַת שְׂמִיעָתוֹ שֶׁל יִתְרוֹ, מִדּוּעַ רִש"י מוֹסִיף אֶת סִבַּת שְׂמִיעָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה: קְרִיעַת יַם סוּף וּמִלְחַמַת עַמְלָק? וְנִרְאָה לְבָאֵר, שֶׁכֵּן הֵנָּה בִּימֵינוּ יֵשׁ הַרְבֵּה אֲמֻצְעִים טֶכְנֻלוֹגִיִּים לְהַעֲבִיר לְעוֹלָם כּוֹלוֹ כֹּל אִירֻעַ שְׂקוּרָה בְּעוֹלָם בְּאִפְסוֹ מִיַּד, יֵשׁ רְדִי, יֵשׁ טֵלֵבִיזְיָה, יֵשׁ לוֹוִיִּינִים וְכוּ'. אֲבָל בְּזִמְנֵי שְׁבִנֵי יִשְׂרָאֵל הָיוּ בְּמַדְבַּר לֹא הָיוּ שׁוֹם אֲמֻצְעִים טֶכְנֻלוֹגִיִּים מְשׁוֹכְלִים כְּמוֹ שֵׁשׁ הַיּוֹם, וּמִיָּנִין שְׂמַע יִתְרוֹ אֶת כָּל הַשְּׂמוּעוֹת שֶׁלוּ?

בשלמא קריעת ים סוף אפשר להבין שהוא שמע, שכן חז"ל למדו מהפסוק: "ויבקעו המים" – שכל מימות שבעולם נבקעו, אדם יושב בביתו ומתפוצץ לו הכד שלו או החבית שלו, והוא הולך לראות מאיפה בא הרעש הזה, והוא שומע שבני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים וכי הקב"ה הוא שקרע להם את כל הים, ומאותם המים יצאו קולות של שירתם של עם ישראל: "מי כמוכה באלים ה'". אבל מלחמת עמלק מניין שמע? אלא, אומרים חז"ל, שכשם שעמדה חמה ליהושע בגלגל, כך עמדה חמה למשה רבנו, וכשעמד משה רבנו להתפלל, ראה שהעמלקים עשו כישופים והצגנינות וראו בכוכבים באיזו שעה טוב להם וחשוב להם להלחם בישראל, וגם שלחו אנשים מיוחדים שלא ימותו במלחמה על סמך המזל שלהם בשמים שלא ימותו. כשעמד משה רבנו וראה כך, אמר, אני אעמיד את השמש, אעמיד את הכוכבים, אעמיד את כל המזלות ואשנה בכך את כל המהלכים, וזהו: "ויהי ידיו אמונה עד בוא השמש", שבאותה שעה העמיד את כל הכוכבים והמזלות והיו עם ישראל נוצחים במלחמה. באותה עת, ראו כל העולם כולו שהשמש לא מושכת במהלכה אלא עומדת במקומה, שאלו מה קרה, ונעשה רעש גדול בכל העולם, וכך ידעו שמשא רבנו הוא שהעמיד את כל הכוכבים והמזלות לטובתם של עם ישראל.

וישמע יתרו – שמע והתבונן

פירוש שני: אנחנו אומרים בתפילה בכל יום, ולא רק פעמיים כמו שהתורה דורשת מאתנו, אלא יותר פעמים מכך: "שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד". מה זה: "שמע ישראל"? מה יש לשמוע? ונכון אמת הדבר שיש גמרא מפורשת שאומרת שהפירוש: "תשמע ישראל" – ישמעו אוזניך מה שאתה מוציא מפיוך, אבל להלכה אדם צריך קודם לכוון לשמוע וגם צריך להבין: "הבן ישראל". וזו הכוונה "שמע". והנה, סתם שמועה אדם יכול לשמוע, כמו שכתוב "שמעו עמים ירגזון", שמעו והתרגזו ותו לא, לא יצא מזה כלום! אבל יתרו שמע והתבונן בדברים שהקב"ה עשה לעם ישראל, ואז בא והתקרב וביקש להתגייר ונעשה יהודי. והגיון שלו היה גיון אמיתי, הוא קיבל את מתן תורה ואת כל המצוות כולם, הוא לא עשה "חכמות" אלא קיבל את כל ההלכות ושיבח את הקב"ה: "ברוך ה' אשר הציל אתכם מיד

לשם מה היה צריך יתרו לבוא למדבר?

כששמע יתרו את כל הניסים והנפלאות שעשה הקב"ה עם ישראל, הוא יכל להשאיר במקומו ולהתגייר שם. לשם מה למדבר? הרי הוא נכנס לתוך מדבר ששולטת בו שממה! אלא, הנה קראנו בפרשה שעברה שהקב"ה הוריד מן לישראל, וכשירד – בתחילה – לא ירד אלא עבור עם ישראל בלבד. אמר לו הקב"ה למשה רבנו מה עם ערב רב, הרי עלו אתכם מצרים, ולמרות שהם לא בסדר אבל האם ימותו ברעב? גם להם מגיע מן! כך שגם יתרו כשבא למדבר קיבל מן. אבל בכל אופן לשם מה היה צריך לבוא למדבר מלכתחילה? אלא, אמר יתרו, כשיש עם שלם שהקב"ה עושה להם כל כך הרבה ניסים ונפלאות, אני חייב לראות אותם ולהיות יחד אתם! להתחבר אתם! לדבוק בהם בבחינת "ולדבקה בו".

מדוע הזכיר יציאת מצרים בדברת הראשונה

בדברת הראשונה כתוב: "אֲנִי ה' אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצִאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם מִבְּיַת עֲבָדִים". הקשה האבן עזרא את הקושיה המפורסמת שכל המפרשים שואלים: לכאורה היה צריך לומר: "אנכי ה' אלקיך אשר בראתי אותך" או "אשר יצאתי אותך", למה הזכיר את יציאת מצרים דוקא? גם ה"אור החיים" הקדוש מקשה, שהיה די לומר "אשר הוצאתיך ממצרים", ולמה הוסיף "מארץ מצרים מבית עבדים"? ה"אבן עזרא" מתרץ, שאם היה כתוב "אשר בראתי אותך" היו שואלים מי אמר את זה? הרי אף אדם לא היה בעולם שעה שברא הקב"ה את אדם הראשון. אמר הקב"ה, אני אקבע את יציאת מצרים כיסוד לאמונה של "אנכי ה' אלקיך", והרי כל עם ישראל היו במצרים, ראו ניסים ונפלאות, ראו בחוש: "מי כה" אלקינו בכל קוראנו אליו, וכן "כי אני ה' בקרב הארץ", "כי לי הארץ" – הרי את הכל ראו עם ישראל! הרגישו הכל! מעתה זה מחייב אותם לשמוע את כל המצוות כולן. מיציאת מצרים למדו עם ישראל שיש אלקים בשמים.

מדוע הזכיר הקב"ה יציאת מצרים ולא בריאת העולם?

פירוש שני מובא במדרש בצורה אחרת. כשהקב"ה אמר "אנכי ה' אלקיך" נשמעו הדברים בכל העולם כולו, והקב"ה, במילה אחת שלו אותה אמר בלשון הקודש, תורגמו בשבעים לשונות, וכל העולם כולו שמע את הדברים והבין אותם. כשנאמרו הדברים בשבעים לשון והבינו כל האומות את הדברים, אמרו שהקב"ה אמר את זה גם בשבילם! אמר הקב"ה, אם אומר "אשר בראתי אותך" אז טענתם היתה נכונה, שכן גם אותם הוא ברא ויצר, אבל כשאמר "אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים", מוכח שהקב"ה דיבר רק עם עם ישראל ושום טענה לא תקפה בקרב שאר אומות העולם.

אימתי גברו ואימתי נחלשו

במלחמת עמלק עמד משה רבנו והתפלל על נצחונם של ישראל. וכתוב: "ויהי כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל", ושואלים על זה חז"ל וכי ידיו של משה עושות מלחמה או שוברות מלחמה? אלא לומר לך, שכל זמן שהיו ישראל מסתכלים כלפי מעלה ומשעבדים את לבם לאביהם שבשמים, ואז היו מאמינים שהקב"ה ברא את כל העולם והוא הכל יכול, והם מאמינים בו שהוא יעזור להם שהם ינצחו את המעלקים – אז: "וגבר ישראל". אבל כשהתנגבה בלבם מחשבה שהם מסוגלים לנצח את העמלקים בכחם בלבד, אז ח"ו "וגבר עמלק". כלומר, שכשסתכלים כלפי מעלה ונכנעו הלב לקב"ה, אז יש כאן מעלה וחשיבות שמסוגלת לנצח אותם במלחמותיהם.

מדוע שמחים וחוגגים בט"ו בשבט?

אמר אחד הרבנים: ט"ו בשבט ראש השנה לאילנות. ולכאורה, שהאילנות ירקדו וישמחו, מה זה נוגע לנו? מדוע אנחנו צריכים לעשות מזה חג? אומר על זה התוספות יום טוב, שאמנם נכון הוא שהראש השנה הוא לאילנות, אבל אתה הוא שתאכל את הפירות הללו, אתה תקח את מה שצריכים מהעצים, ואם העצים יתנו פרים ויש שפע גדול בעולם – הרי שאנחנו נהנים מאותו השפע. ולכן, כשמתפללים לקב"ה שיהיו פירות טובים ומשובחים אז תשרה ברכה מרובה באותם פירות!

קול צופיך

מרת הראשון לציון הרה"ג המקובל הא-לקי הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

יתרו - תשנ"ח - מאת מרת הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

שלא מספידים בו אפי' תלמיד חכם בפניו. וכן תענית חתן שמתחתן ביום ט"ו בשבט – הדין שהוא לא צם. מדינים אלו יוצא לכאורה שהוא כמו ימים טובים והוא חג! וזאת, למרות שמלאכה מותרת בו ומותר לנטוע בו עצים וכדו'. והשאלה, כנ"ל, איך באה ליום ט"ו בשבט כל כך מעלה וחשיבות שהוא כעין מועד?

עדיפות לנטיעת עצי פירות בט"ו בשבט

אני רגיל לומר לאלו שנוטעים עצים בט"ו בשבט או לאחריו – ובדרך כלל נוטעים עצי סרק, ואחר כך כשיבוא המשיח נטריח אותו להפוך את כל עצי הסרק לעצי פרי שיתנו פירות; לכאורה עדיף וטוב שיטעו ישירות עצי זית או עצי פירות? ובמקום שיהיו יער של עצי סרק עדיף שיהיו פרדסים של עצי פירות. וחלק מהנוטעים שומעים וחלקם לא שומעים!

מקור "מגמרא" לדין שלא מתענים בט"ו בשבט

הנה המקור הראשון לדין זה (שלא לומר וידוי ולא להספיד בט"ו בשבט) הוא מהר"מ מרוטנבורג, ויש אומרים שהוא עוד מתקופת הגאונים מרב האי גאון שאמר, שהמשנה במסכת ראש השנה מזכירה את ארבעת ראשי השנים ביחד, אחד בתשרי, אחד בניסן, אחד באלול ואחד בשבט – מכאן שלכולם יש דרגה מיוחדת ואינם כיום חול רגיל, ומשום כך לא אומרים וידוי ולא מספידים בהם ולא מתענים בהם. והנה, באחד המקומות בהם מוזכר דין של חתן שלא מתענה ביום חופתו, מביא שהמקור לכך הוא "מגמרא". אלא, שבכל השי"ס אין אזכור לדין של חתן שלא צם ביום חופתו; על כן נראה שהמקור המובא שם "מגמרא" הוא מהגמרא שלנו שהצמידה את כל ארבעת הראשי שנים בחדא מחתא לומר שכל הימים הללו בעלי חשיבות ואינם כימי חול רגילים.

בית חנטה או בית לקיטה – לקביעת שנת המעשרות

אחד הראשי שנים המוזכרים שם בגמרא הוא אחד בשבט (לדעת בית שמאי) שהוא ראש השנה לאילן. ומבאר רש"י שם, וז"ל: "לירקות - למעשר ירק, שאין תורמין ומעשרין מן הנלקט לפני ראש השנה על של אחר ראש השנה. לאילן - לענין מעשר, שאין מעשרין פירות האילן שחנטו קודם שבט על שחנטו לאחר שבט, שבאילן הולך אחר חנטה, ובגמרא מפרש מאי שנא שבט". והענין הוא כך: נקח לדוגמה עצי פרי, עליהם מובא שמקבלים גשמים ומשפיעים על העץ וגורמים לכך שהוא יחנט ולאחר מכן יתן פירות. ויש מחלוקת מה נקראת חנטה? האם פירושו של דבר שהפרח יורד ואז "יוצץ ציץ" והוא כעין פרי קטן, או שמא הוא מוציא פרי גדול וכדעת הרמב"ם שהוא קרוב לשליש. ונאמר שכל אחד ואחד כדאית ליה. וביאור הדברים הוא, שאם היום אדם יש לו עץ ופירותיו חנטו היום (בערב ט"ו בשבט), המעשרות של אותם פירות מתייחסים לשנה הנוכחית, ולכן אם השנה הקובע הוא מעשר שני, אינו נותן מעשר עני כמו השנה אלא כמו מעשר עני של שנה שעברה. ולא זו בלבד, אלא פירות שחנטו לפני ט"ו בשבט ועץ אחר [מאותו המין] חנט אחר ט"ו בשבט, אתה לא יכול לקחת פירות שחנטו לפני ט"ו בשבט, ולהוציא ממנו מעשרות על פירות שחנטו אחר ט"ו בשבט. זה שנה אחרת וזו שנה אחרת. בירק, לעומת זה, הולכים אחרי לקיטה, והקובע לקביעת מעשרותיהם הוא אימתי לקטו אותם מהאדמה או מהשיחים. (ולפי זה, יש לשאול את מוכרי הפירות והירקות אימתי חנטו הפירות הללו ומתי חנטו הפירות האחרים, אלא שאין לאל ידם לדעת דבר כזה).

חנטה – לחישוב שנות ערלה

דבר שני, קביעת ראש השנה לאילן הוא לא רק לענין קביעת שנות המעשרות שלו אלא גם לענין חישוב שנות ערלה וכרם רבעי. יש מהר"ש סריליו שאומר שהחנטה הקובעת בפירות אינה דומה לחנטה עליה מדברים דיני שביעית. יש מחלוקת בין בבלי לירושלמי בענין ההגדרה של חנטה.

צימוקי יין של חו"ל שנשרו במים בארץ לענין מעשרותיהם

השנה שלנו היא שנת תשנ"ח והיא שנת מעשר שני. שנת תשנ"ז היתה שנת מעשר עני. פשוט הוא, שאי אפשר להפריש פירות משנה לשנה, ויש בעיה

הקשר בין ט"ו בשבט לאדם

ונראה עוד לבאר על הקושיה הנ"ל: הנה אומרים לאדם רמז, עליך להתבונן מה זה בכלל ט"ו בשבט? מה יש בט"ו בשבט? והנה, הגמרא אומרת במסכת ראש השנה (ב' ע"א), מדוע נקבע יום זה בתאריך של ט"ו לחודש שבט, ומביאה מחלוקת בית שמאי ובית הלל, וז"ל: "באחד בשבט ראש השנה לאילן כדברי בית שמאי, בית הלל אומרים בחמשה עשר בוי", והלכה כבית הלל. ומבארת הגמרא (שם י"ד ע"ב) מה המשמעות של אותם תאריכים המוזכרים במשנה? ואומרת: "באחד בשבט ראש השנה לאילן: מאי טעמא אמר רבי אלעזר אמר רבי אושעיא הואיל ויצאו רוב גשמי שנה" (יבואר להלן). והנה, ידועים דברי חז"ל שאדם נמשל לעץ, מה עץ צריך לו מים ומשקים אותו מים ולא רק כלפי חוץ אלא בשורש שלו, וכל המים שמשקים בט"ו בשבט הם חיצוניים ואחר כך חודרים פנימה לתוך השורשים, אחרת העץ לא יוכל להחזיק מעמד בקיץ; כמו כן, מה עץ צריך טיפול, צריך לזבל, לגזום, ורק כך יצאו ממנו פירות טובים – כך האדם: "כי האדם עץ השדה", ואין מים אלא תורה, וכשם שהחיות של העץ זה במים, כך החיות של האדם היא בתורה, במים של תורה. ואל יאמר אדם, הרי חז"ל קבעו "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא", הרי חלקי שמור לי – לא: אמנם נכון שיש לך חלק לעולם הבא, אבל רק אם תעבד את החלק הזה, ורק אם תעבוד בו ותעמול בשבילו, תגזום אותו, תתאמץ לקיים את המצוות, רק אז הפירות יהיו פירות ואחרת לא יהיה טוב.

מהי מעלתו וחשיבותו של ט"ו בשבט שבגללה לא אומרים וידוי?

פירוש נוסף: הנה עץ צומח כלפי מעלה, וכן במלחמת עמלק מצאנו "וידי משה כבדים" שעם ישראל היו מסתכלים כלפי מעלה. והעץ הולך וגודל וצומח כלפי מעלה, ואומרים לו לאדם שכל מחשבתו תהיה כלפי מעלה. כך גם בט"ו בשבט, היה יש לשאול איזה חג זה? האם זה יום טוב? האם זה חג? מהו היום הזה ומהי משמעותו? אם נאמר שזה יום שבו אוכלים פירות טובים משבעת המינים, מילא! אבל אם נאמר שיש בו משהו מיוחד וכלשון הקבלה שיש בו הארה מיוחדת, מהי? הנה כשהגמרא מבררת על ארבעת הראשי שנים המוזכרים במשנה, ומביאה את אדר שהוא ראש השנה למלכים ולרגלים, ואחד באלול ראש השנה למעשה בהמה – האם אנו עושים יום טוב באחד באלול? הרי לא עושים כלום ביום זה! לכל היותר עושים כמו בכל ראש חודש ולא אומרים בו וידוי! ונראה לבאר, שהנה יש בשלושה מקומות בשולחן ערוך שמתייחסים לט"ו בשבט לברר את מעלתו המיוחדת. בסימן קל"א מונה מרתן בין הימים שלא אומרים בהם וידוי את יום ט"ו בשבט. ולא רק זה, אלא יש מחלוקת אם במנחה בערב ט"ו בשבט אם יאמרו וידוי או לא, ונוהגים שלא לומר גם במנחה. הרי שיש חשיבות כבר ממנחה של ערב ט"ו בשבט ליום זה ולא אומרים בו וידוי. ואמנם אנחנו פוסקים כעת מרתן וביום ט"ו בשבט לא אומרים וידוי ולא אומרים "למנצח" ולא אומרים "תפילה לדוד" וגם כל הדברים שבימי טובים לא אומרים; אך חלק מהאשכנזים וכן הפוסקים כדעת השולחן ערוך של רבנו זלמן לא אומרים וידוי ונפילת אפים, אבל "למנצח" ו"תפילה לדוד" אומרים בטענה שזה נפרד מענייני הוידוי.

האם ט"ו בשבט חשיב כיום טוב או כשבת לענין תענית והספד?

והנה יש לברר למה באמת לא אומרים וידוי? ועוד קשה, הנה יש דין שבמקום שיש בו צרות גוזרים תענית ולפעמים התענית היא בימי שני חמישי ושני, כמו כן – מה הדין באדם שארעו לו צרות רבות וקיבל על עצמו לצום כמה ימים, לדוגמה מיום ראשון עד יום חמישי, ובין אותם ימים חל יום ט"ו בשבט, האם יצומו או לא יצומו? כמו כן, אדם שקיבל על עצמו לצום בערב ט"ו בשבט ושכח – והדין בעלמא הוא שחייב להשלים תענית למחרת, ואם הצום המשלים יחול ביום ט"ו בשבט האם יצום או לא יצום? וכן אדם שהיה לו תענית חלום בט"ו בשבט, האם יצום או לא יצום? ואם צם ביום ט"ו בשבט, האם חייב ליתב תענית לתעניתה כמו אם היה צם ביום שבת או לא? כמו כן, האם מספידים ביום ט"ו בשבת או שאסור כמו במועדים? והנה, בשולחן ערוך (סימן תקע"ב) כותב מרתן שלא מתענים בט"ו בשבט ואפי' לא מתחילים בו תענית, ואם התחילו נחלקו הפוסקים אם מפסיקים את התענית או לא. וכן בהספד, כתוב בשו"ע (סי' ת"ב ב"ור"י)

קול צופיך

מרת הראשון לציון הרה"ג המקובל הא-לקי הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

יתרו - תשנ"ח - מאת מרת הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

"לימונים מתוקים", ויש לימונים קטנים ועגלגלים שפעם היו עושים מהם כבוש. בימינו התמעט הדבר הזה, ויש לימונים רגילים. הלימונים הרגילים אינם ככל עצי הפרי שפעם אחת בשנה קוטפים את הפרי וגמרנו, אלא ניתן לקטוף אותם אפילו ארבע פעמים במהלך השנה. על כן יש מי שאומר שללמון יש דין כמו של אתרוג, וגם בו תהיה נפקא מינה לגבי קביעת מעשרותיו, שאם לקטו ממנו בבוקר ושוב לקטו ממנו בערב, משתנה קביעת מעשרותיו מזה לזה. וכמו כן, אם לא עישר לימונים שיש לו בביתו קודם ט"ו בשבט, ואחרי ט"ו בשבט קנה עוד לימונים עליהם מעיד המוכר ש"היום לקטנו אותם", אתה לא יכול להפריש מעשרות מהלימונים הללו שנלקטו קודם ט"ו בשבט על הלימונים הללו שנלקטו אחרי ט"ו בשבט. והוסיפו עוד גם את כל פירות ההדר שדינם כמו אתרוג. אבל הרב קוק זצ"ל קבע שאין להשוות בין אתרוג לפירות הדר, שכן אתרוג, אם ישאירו אותו על העץ – הוא יגדל עוד ועוד. אבל שאר פירות הדר, אם ישאירו אותו על העץ, הוא לא יגדל בלי גבול, וכגון תפוחי זהב או לימונים שכך הטבע שלהם.

הפרשת מעשר פירות הדר עד ט"ו בשבט

על כן אין להם דין כמו של אתרוג. למעשה, אגחנו לא חקלאים ולא בקיאים בכל הדברים האלה כולם; לכן כל אדם ידאג לעשר עד מחר את כל הפירות שיש לו בבית, ובפרט את פירות ההדר בהם יכולה להתעורר בעיה כמו באתרוג, ויניח אותם במקום נפרד, ואם ימכרו ביום רביעי פירות שלטענתם מתייחסים לשנה הבאה, לא יעשרו מהם על פירות שכבר ישנם בבית במידה ולא הפרישו ממנו מעשרות.

על איזה פרי יש להקדים בברכה?

בשבוע שעבר השארנו כמה הלכות הקשורות להלכות ברכות. המשנה אומרת כך: "היו לפניו מינים הרבה, רבי יהודה אומר אם יש ביניהם מין שבע – עליו הוא מברך. וחכמים אומרים, מברך על איזה מהם שירצה". דהיינו, אדם היה לו על השולחן הרבה פירות. מחר בערב יש על השולחן הרבה פירות. הבה נתפוס: תפוחי זהב ותפוחי עץ, ותמרים ותאנים וצימוקים. יש לו פירות על השולחן. על מה יקדים לברך? אומר רבי יהודה, שאם יש ביניהם מין שבע – עליו הוא מברך, כלומר, פירות שנתבחה בהם ארץ ישראל. וחכמים אומרים שיברך על איזה מהם שירצה, כלומר על מה שחביב לו. הרמב"ם אומר, שזו מחלוקת בין רבי יהודה וחכמים, על זה קיימא לן שיחיד ורבים הלכה כרבים, על כן הלכה כרבים. וחכמים אומרים שאם יש לפניו הרבה סוגי פירות, מה שחביב עליך תקח. אם חביב עליך שקד, תקח שקד, ואם חביב עליך שקד, תקח פרי אחר. ולא רק זה, אלא אפילו אם לפניו מיני עץ ומיני אדמה וחביב עליו פרי האדמה, יקח מפרי האדמה. ורבי יהודה חולק.

דעת הרמב"ם כדעת חכמים

והנה, הגמרא מביאה את הפסוק של "ארץ חיטה ושעורה גפן תאנה ורימון ארץ זית שמן ודבש" ומבררת מדוע התורה מפרטת ומזכירה את שבעת המינים הללו, הרי יש גם שקדים ואגוזים, וכמו ששלח לו יעקב ליוסף, וכי אין תפוחים וכדומה? הרי היו עוד מינים בארץ ישראל אלא שהתורה לא נשתבחה בהם אלא בשבעה אלה דוקא. ולמה באלה דוקא התורה השתבחה? יש מחלוקת בזה. מאן דאמר אחד אומר, שהתורה מזכירה את אלה כדי שתדע על מה יש להקדים מפתת חשיבותם, ומאן דאמר שני אומר שהתורה פרטה אותם לשיעורים, כמו שמצינו עצם כשעורה, תאנה כגוררת להוצאה, רימון ככלי בעלי הבתים וכדו', אבל לא לתת דין חשיבות וקדימה בברכות. ועדיין אין הוכחה כרבי יהודה נגד חכמים. אחרי זה הגמרא מספרת על רב חסדא ורב המנונא שהבו יתבי בסעודתא, הבו לקמייהו תמרי (בסוף הסעודה) תמרי ורימוני, ויש לשים לב שבזמנם היו התלמידים עוקבים אחרי כל מעשי רבותיהם כדי ללמוד מהם הלכה למעשה, האם הוא לוקח תמר או רימון וכדו'. וראו התלמידים שרב המנונא לקח את התמרים וברך עליהם בתחילה בורא פרי העץ. אמר לו רב חסדא, לא סבירא ליה מר הא דאמר רב יוסף ואיתימא רבי יצחק, כל הקודם בפסוק זה קודם לברכה!! הרי התורה הקדימה את הרימון בפסוק הראשון! אמר לו רב

בענין הפרשת המעשרות כאשר השנה משתנה כמו השנה, שהשנה שעברה היתה מעשר עני והשנה היא מעשר שני. והנה, יש לברר האם מה שנקבע תאריך ט"ו בשבט לגבי פירות האילן זה לענין הפירות של הארץ או של כל העולם כולו. ונאמר לדוגמה עוד מחלוקת מעניינת: אם אדם קונה צימוקים שחורים שעושים מהם יין, אם אותם צימוקים הם מיבול הארץ נחא, אבל אם הם מיובאים מחו"ל, ברגע שנשרו במים לעשות מהם מיץ צימוקים – זה נקרא "גמר מלאכתם". על כל פנים, חייבים להפריש מהם תרומות ומעשרות על אותם צימוקים שגדלו בחוץ לארץ. והשאלה היא, על מה יש להפריש מעשר שני או מעשר עני, האם להפריש על מה שגדלו בחוץ לארץ שכן חנטו שם, או שמא בטר "גמר מלאכה" ומתייחס לארץ ישראל? אני תמיד ממליץ לאנשים שעושים מיץ צימוקים בפסח, ויש כאלה שמפרישים בכל שבת בביתם, שיפרישו גם מעשר שני וגם מעשר עני על מנת שיצאו אליבא דכולי עלמא.

דין אתרוג לקביעת שנת מעשרותיו

באתרוג הדין שונה משאר פירות לענין מעשרותיו. הגמרא אומרת (שם, י"ד ע"ב): "מאי טעמא אמר רבי אלעזר אמר רבי אושעיא הואיל ויצאו רוב גשמי שנה ועדיין רוב תקופה מבחוץ מאי קאמר הכי קאמר אף על פי שרוב תקופה מבחוץ הואיל ויצאו רוב גשמי שנה. תנו רבנן מעשה ברבי עקיבא שליקט אתרוג באחד בשבט ונהג בו שני עשורין, אחד כדברי בית שמאי ואחד כדברי בית הלל רבי יוסי בר יהודה אומר לא מנהג בית שמאי ובית הלל נהג בה אלא מנהג רבן גמליאל ורבי אליעזר נהג בה, דתנן, אתרוג שוה לאילן בשלשה דרכים ולירק בדרך אחד. שוה לאילן בשלשה דרכים – לערלה ולרבעי ולשביעית, ולירק בדרך אחד – שבשעת לקיטתו עשורו, דברי רבן גמליאל. רבי אליעזר אומר, אתרוג שוה לאילן לכל דבר ומי עבדינן כתרין חומרי והתניא לעולם הלכה כדברי בית הלל והרוצה לעשות כדברי בית שמאי עושה כדברי בית הלל עושה מקולי בית שמאי ומקולי בית הלל רשע מחומרי בית שמאי ומחומרי בית הלל עליו הכתוב אומר והכסיל בחשך הולך אלא אי כבית שמאי בקוליהון ובחומריהון אי כבית הלל בקוליהון ובחומריהון רבי עקיבא גמריה אסתפק ליה ולא ידע אי בית הלל באחד בשבט (אומר) [אמר] אי בחמשה עשר בשבט (אומר) [אמר] רבי יוסי בר יהודה אומר לא מנהג בית שמאי ובית הלל נהג בה אלא מנהג רבן גמליאל ורבי אליעזר נהג בה באחד בשבט כבית שמאי נהג בה אמר רבי חנינא ואיתימא רבי חנניא הכא באתרוג שחנטו פירותיו קודם חמשה עשר דאיך שבת עסקין ובדין הוא אפילו קודם לכן ומעשה שהיה כך היה רבינא אמר כרוך ותני לא אחד בשבט היה אלא חמשה עשר בשבט היה ולא מנהג בית שמאי ובית הלל נהג בה אלא מנהג רבן גמליאל ורבי אליעזר נהג בה אמר רבה בר רב הונא השתא דאמר רבן גמליאל אתרוג אחר לקיטתו עשורו כירק ראש השנה שלו תשרי מיתבי רבי שמעון בן אלעזר אומר ליקט אתרוג ערב חמשה עשר בשבט עד שלא תבוא השמש וחזר וליקט משתבוא השמש אין תורמין ומעשרין מזה על זה לפי שאין תורמין ומעשרין לא מן החדש על הישן ולא מן הישן על החדש היתה שלישיית נכנסת לרביעית שלישיית מעשר ראשון ומעשר עני, רביעית מעשר ראשון ומעשר שני". נמצינו למדים, שאתרוג יש לו דין מיוחד. דינו לא כדין ירק ולא כדין עץ. אם דינו כדין ירק – ראש השנה הוא הקובע, ואם זה עץ – החנטה קובעת ולא הלקיטה. האתרוג – מכיון שהוא עץ והוא גבוה אלא שגדל על כל מים, ראש השנה שלו הוא ט"ו בשבט, אלא שלא הולכים בו אחר חנטה כאשר פירות אלא בטר לקיטה. דהיינו, שאם ידם יש לו עץ אתרוגים בבית, ולקט ממנו אתרוג בערב ט"ו בשבט בשעה 17:00 לפני השקיעה, ובשעה 18:30 באו לו אורחים ולקוט מהעץ עוד אתרוג, שנת המעשר של הראשון הוא מעשר עני ושנת המעשרות של האתרוג השני הוא מעשר שני, ואי אפשר לעשר ממה שלקטת מלפני שעה על מה שלקטת אחרי שעה, זה מתייחס לשנה שעברה וזה מתייחס לשנה הבאה. הרי שהקובע הוא ט"ו בשבט, אלא שלא הלקיטה קובעת בו אלא הלקיטה שלו כמו בירקות.

האם דין לימונים כדין אתרוגים?

והנה לכאורה, בימינו למעטים יש עצי אתרוג ודין זה אינו מצוי כל כך, אבל מהר"ש סריליו אומר, שגם בלימונים הדין כן. יש לימונים שקוראים להם

קול צופיך

מרת הראשון לציון הרה"ג המקובל הא-לקי הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

יתרו - תשנ"ח - מאת מרת הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

אומר הרב אליהו רבה - שמברכים על "העץ" ועל "האדמה" ואחר כך "שהכל". הנה ברגע שיש מנהג אחרנו יוצאים מכל הספקות כולם, כי כיון שנחנו - אז ככה נהגו.

דעת הט"ז

והנה, הטורי זהב כותב, שכיון שיש מחלוקת בדבר, ולא נפסקה הלכה ברורה, דעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד. וז"ל: "ולענין ההלכה אין כאן שום חשש, דבכל הדרכים יש לו על מה לסמוך. דאם ברכות שוות ויש מין שבעה, מי שרצה ליקח המין שבעה ולפטור השני מברכה - שפיר עביד כר"י וכפסק הרא"ש. ואם ירצה ליקח השני החביב עליו ולפטור המין שבעה - שפיר עביד כרבנן וכפסק הרמב"ם. ואם אין ביניהן ממין שבעה, פשיטא דשפיר יעשה ליקח החביב. וה"ה באין ברכות שוות וצריך להקדים אחד לחברו בברכה - גם כן יש מעלה למין שבעה ויש מעלה לחביב, ויעשה מה שירצה בהקדמה", עכ"ל.

דעת המשנה ברורה

המשנה ברורה לא פוסק כדעת הטורי זהב, אלא הוא אומר שכיון שרוב הפוסקים נקטי כדעת השולחן ערוך, דהיינו שלדעת רוב הפוסקים העיקר לכתחילה הוא ממין שבעה המינים, ואם אין לו ממין שבעה המינים לוקח את החביב, ו"חביב" הכוונה מה שחביב עליו בדרך כלל.

מדוע לחשוש לקדימה בברכות?

ולכאורה יש לשאול, מה אכפת לו לרימון אם אברך עליו בתחילה או לא אברך עליו בתחילה, עד כדי כך שכל כך הרבה דעות ומחלוקות וסברות נאמרו בנושא הזה, עד שאפשר לומר שאין לך פוסק שלא דן בנושא הזה - האם יש כאן "פגיעה" בכבודו של המין שהוא משבעת המינים שנשתבחה בו ארץ ישראל או שמא יש כאן חשבון שונה? והנה, אומר המגן אברהם שהטעם לקדימה בפירות משבעת המינים שנשתבחה בהם ארץ ישראל הוא, כדי שלא יברך על פרי אחר ויפטור אותו בברכתו. והנכון, שנפטר אחד בברכת חברו זו המעלה. וז"ל: "...דאין זו מעלה אם מברך על האחד קודם לחבירו אלא כשנפטר השני בברכתו, ע"ש. והנכון, דכשנפטר האחד בברכת חבירו וזהו מעלה, אז אזלין בטר מין שבעה או חביב, דזהו גם כן מעלה". כלומר, לא שאני מקדים את השני על הראשון, אלא המעלה היא שאתה לוקח את השני ומברך עליו, והפרי השני שעליו לא מברך נמשך אחריו. בשלמא אם אתה לוקח פרי ומברך עליו בצורה פשוטה, אז זו החשיבות וזו המעלה, והפירות שנשתבחה בהם ארץ ישראל נכתבו בתורה כדי שיברכו עליהם בתחילה. אלו דברי המגן אברהם.

סדר הקדימה בשבעת המינים

יש סדר בברכות על מה לברך תחילה ועל מה לדחות ולהשאיר את זה לאחר כך.

א. **לחם** - הוא תמיד הראשון בברכה. כך שאם יש, לדוגמא, לפניך לחם ועוגות, ואתה רעב ורוצה לאכול, עליך קודם כל להקדים ולברך "המוציא לחם מן הארץ".

ב. **עוגות** - הברכה על עוגות היא שניה בדרגה. כך שאם אדם רעב ואין לו לחם, אפילו יש לפניו כל סוגי הפירות שבעולם ויש לפניו גם עוגות, יש להקדים ולברך על עוגות בתחילה (כל האמור הוא בימות החול ולא ביום שבת). ולא רק זה, אלא אם יש לפניו עוגות, חלקן אפויות וחלקן מטוגנות כגון סופגניות וכדו', כמו כן אם יש לפניו עוגות אפויות ומזונות מבושלים כגון אטריות וכדו' - יש להקדים ולברך על העוגות האפויות. והטעם, שכן אם יאכל מהעוגות האפויות שיעור קביעות סעודה שהוא 280 גרם, יתחייב בברכת המזון, על כן מעלתם יותר חשובה ויש להקדימם.

ג. **יין** - אחרי העוגות יברך על היין, והוא שלישי במעלה.

ד. **זית** - הרביעי בסדר הקדימה הוא הזית.

ה. **תמר** - אחרי הזית יש להקדים את התמר.

ו. **תאנה** - אחרי התמר הבא במעלה היא התאנה.

חסדא, זה שני לארץ וזה חמישי לארץ. כלומר, שלא רק קדימת הפסוק קובעת לחשיבותו של הפרי אלא בפסוק עצמו יש לשים לב מה התורה הקדימה למה, ובשביל זה התורה חלקה את שבעת המינים בשני פסוקים נפרדים - ללמדנו שגם בפסוק עצמו יש לחשב מי נכתב קודם ביחס למה שנכתב בפסוק השני. אמר לו רב המנונא, מי יתן לי רגליים של ברזל כדי לבוא ולשמוע את החידושים שלך. על כל פנים, ראייה נגמרא ערוכה, שיש דין קדימה לשבעת המינים, והרמב"ם פוסק כחכמים ויברך על מה שירצה ועל מה שחביב לו קודם. מכאן למדו הפוסקים, שהלכה כרבי יהודה, ואם יש משבעת המינים זה קודם. ובאמת, הרמב"ם אינו דעת יחיד, שכן הרא"ה פוסק כמותו ורבונו עובדיה מברטנורא פסק כמותו ועוד הרבה פוסקים סברו כמוהו.

דעת השולחן ערוך כדעת רבי יהודה

והנה, מרת בשו"ע (או"ח סי' ר"יא סעי' א'-ב') הביא את שתי הדעות, האחת שמקדימים על שבעת המינים קודם, ודעה שניה של הרמב"ם שמברך על מה שחביב, וז"ל: "היו לפנינו מיני פירות הרבה, אם ברכותיהם שוות ויש ביניהם ממין שבעה, מקדים מין שבעה אף על פי שאינו חביב כמו המין האחר; ואם אין ביניהם ממין שבעה, מקדים החביב; ואם אין ברכותיהם שוות, אפילו יש בהן ממין שבעה כגון צנון וזית, איזה מהם שירצה יקדים ואפ"י אינו חביב; ויש אומרים שגם בזה צריך להקדים החביב. ונקרא חביב המין שרגיל להיות חביב עליו, אפילו אם עתה חפץ במין השני. ולהרמב"ם, אם היה מין אחד חביב לו יותר, בין שברכותיהם שוות בין שאינם שוות בין שיש בהם ממין שבעה בין שאין בהם ממין שבעה, מקדים החביב לו אז באותה שעה; ואם אינו רוצה בזה יותר מבזה, אם יש ביניהם משבעת המינים, עליו מברך תחלה.

דעת הבן איש חי

מרת גאון עוזנו ותפארתנו בעל הבן איש חי זיע"א הביא (בהלכות פרשת מטות שנה ראשונה הלכה ב') את שתי הדעות אך פסק כמו מרת השו"ע, וז"ל: "ויש אומרים, שאם יש פרי שאינו ממין שבעה וחביב עליו יותר, מקדימו. מיהו, סתם מרת שקיבלנו הוראותיו אינו כן". כלומר, שאמנם נכון שיש מי שאומר שמברך על שבעת המינים, אבל כיון שמרת פסק כדעת רבי יהודה, כך הלכה.

דעת השולחן ערוך של רבנו זלמן וכף החיים

בשולחן ערוך של רבנו זלמן, לעומתם, פסק כמו דעת הרמב"ם שיש להקדים מין משבעת המינים, ונחלקו בדעתו הפוסקים האחרונים האם התכוון להרמב"ם ממש או לא. והנה, ב"כף החיים" הוציא אותו מסבך השיטות והפוסקים, וכדלהלן.

האם חביב זה באותה שעה או תמיד

בעקרון יש לשאול, מה ההגדרה של "חביב", האם הכוונה מה שחביב עליו כל הזמן או שמא חביב עליו באותה שעה שבה לברך, ובה נחלקו הפוסקים (כבר צטטנו את דעת מרת השו"ע שחביב נקרא מה שחביב עליו בדרך כלל ולא רק מה שחביב באותה שעה).

יש לפניו מינים שונים על מה מקדים?

ועוד נחלקו הפוסקים, שגם בשאר מינים שאינם משבעת המינים יש לברר על מה מקדים. ולא דוקא כשכל המינים ברכותיהם בורא פרי העץ, אלא גם אם חלק מהם ברכותם בורא פרי האדמה או אפילו שיש לפניו מין שברכתו שהכל - לדוגמא, אם יש לפניו תפוחים ורימונים, וגם חיטה ובננות, ומיץ תפוחי זהב, גם בדינים אלו נחלקו הפוסקים.

דעת האליהו רבה

כותב הרב, שכדעת הבית יוסף פסקו הראב"ד והרשב"א וכותב הוא ז"ל: "מנהג העולם, כשיש לפנינו מיני פירות ובהם מין שבעה מקדימים מין שבעה ולא החביב, רק כשאין להם מין שבעה אז מקדימים את החביב". זאת אומרת, אומר, שאמנם יש מחלוקת על "העץ" ו"האדמה", אבל המנהג -

קול צופיך

מרת הראשון לציון הרה"ג המקובל הא-לקי הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

יתרו - תשנ"ח - מאת מרת הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

תפוחה יש לברך אחריה "בורא נפשות" וכך אנחנו פוסקים. **ברכה אחרונה על עוגות:** גם בעוגות יש חילוקי דינים, שכן בקביעות סעודה יש לברך אחריהם ברכת המזון. על כן, אין לאכול עוגות בשיעור של 165 גרם, ואם רוצה לאכול ימדוד ויזהר לאכול בשיעור של פחות מ-165 גרם או שיעור של 230 גרם. אכל פחות מ-165 גרם יברך "על המחיה". אכל יותר מ-230 גרם, מברך אחריהם "ברכת המזון". בין שיעור זה לזה נכנס לספק ולמחלוקת בין הרמב"ם לבין רש"י. לדעת הרמב"ם שיעור קביעות סעודה הוא החל מ-165 גרם ויש לברך אחריה ברכת המזון, ולדעת רש"י שיעור קביעות סעודה הוא ב-230 גרם. והשיעור המוזכר לא היה בגרמים אלא (על שיעור אחר) בדרהם.

ברכה אחרונה על אטריות

אטריות הם מזונות מחיטה מבושלים, הנה נוהג שבעולם למזוג צלחת מלאה של אטריות ומברך על זה "מזונות", וכן הרגילות לאכול קציצות קובה מבורגול ואוכל מהן ששה שבעה בשופי וגם כן מברכים על זה "מזונות". והשאלה מה יברך אחריה? פעם אמר רבו של החיד"א ע"ה בספרו "נחפה בכסף" שאין לאכול אטריות אלא בתוך הסעודה אחרי שברך "המוציא לחם מן הארץ", אחרת נכנס לספקות. ולדעת ה"גינת ורדים" אם אכל הרבה אטריות ושבע מהם, עליו לברך ברכת המזון. לדעת ה"מחנה אפרים", גם אם אכל כמות גדולה של אטריות ושבע מהם – עליו לברך לאחריהם "על המחיה". בימינו כולם יודעים שמברכים לפניהם "מזונות" ולאחריהם "על המחיה", אבל המחלוקת קיימת. ויסוד מחלוקתם היא כך: יש מי שאומר, שמה שאמרנו שאם אדם אכל עוגה אפוייה כשיעור, יש לברך אחריה ברכת המזון, היינו דוקא במזונות אפויים, אבל בבישול לא נאמר שמברך אחריה ברכת המזון. ולכן אם לקח לחם ובישל אותו אין אחריה ברכת המזון.

ברכה אחרונה על קוגל

הפוסקים אומרים, שברכה אחרונה על "קוגל" היא בעיה. בספרים כתוב שפעם היו עושים את הקוגל כך: בתחילה היו שולקים את האטריות לאי בישול גמור אלא שליפה בלבד, ואחר כך היו מערבים עליהם כל מיני תערובות בננים, ואחר כך מכניסים את זה לתנור לאפיה. לכאורה, כיון שזה אפוי, ניתן לאכול פרוסה אחת שהיא פחות משיעור של 165 גרם, אבל אם רוצה לאכול שתי פרוסות יש לברר כמה המשקל של שתי פרוסות, ואם זה בשבת אחרי התפילה מגישים קוגל, אם זה בשיעור של יותר מ-165 גרם אסור לך לאכול! ואם אכלת 230 גרם מהקוגל – עליו לברך אחריה ברכת המזון. ומשיעור של 165 גרם ועד 230 גרם – אסור לאכול כמו שאר מזונות אפויים. ואף על פי כן אנשים אוכלים קוגל בשופי בטענה שזה אטריות, אבל לכאורה זה שונה מאטריות שכן האטריות מבושלים בלבד אבל הקוגל אפוי! על כן, ראשית יש לרחרח על המארח שהזמין עבור הציבור את הקוגל ולא לאכול לו מדי הרבה ממנו, אין צורך לאכול ממנו שלושה חלקים אלא אפשר להסתפק בפרוסה אחת בלבד, וגם אם אוכל אדם בביתו שיעור של שלש פרוסות גדולות, מכניס את עצמו לבעיה ולספקות, ולכן אדם יהיה בגדר: "חכם" – עיניו בראשו ויזהר שלא לאכול שיעור של יותר מ-165 גרם קוגל.

קושיית ה"מגן אברהם" ביש לפניו שלשה מינים

הרב "מגן אברהם" שאלה ונשאר בה ב"צריך עיון", כפי שהוא כותב. לדעתו, החולקים על ה"לבוש" והחולקים על מרת השולחן ערוך אומרים, שאמנם נכון שיעור קודמת לכל הברכות, אבל הרי אם עשו תבשיל משבולת שועל או משעורים, ויש לפניו יין – היין קודם, לפי שהיין יש לו חשיבות. אחרי כן אומר, שאם יש לפני אדם תבשיל של שעורה "קווקר" ויש לפניו זית, יש להקדים את הזית משום שהוא ראשון בארץ השני ואילו השעורה שניה בארץ הראשון. לפי זה שואל ה"מגן אברהם" מה הדין אם יש לפני אדם על השולחן קווקר – שבולת שועל, או שיפון או שעורה, ויש לפניו יין וגם יש לפניו זית, מה יעשה: אם יקח את הזית בתחילה – היין קודם; ואם יקח את היין קודם, העוגה קודמת. יקח את העוגה – הזית קודם. ועל שאלה זו נשאר ב"צריך עיון", ומוטב שלא יאכל, או שנמצא לו המצאה

- ז. רימון – הוא האחרון שנמנה בפסוק השני בין שבעת המינים, ועל כן הוא אחרון בסדר הקדימה.
- ח. שאר פירות העץ – כל שאר הפירות שברכתם "בורא פרי העץ" באים אחרי כל שבעת המינים הנ"ל.
- ט. כל שברכתו בורא פרי האדמה – לא יקדים בברכתם אלא אחרי שבעת המינים ואחרי דבר שברכתו בורא פרי העץ.
- י. כל שברכתו "שהכל" – יש לברך על דבר שברכתו "שהכל" אחרי כל שאר הברכות.
- יא. ברכת הריח – דבר שברכתו על הריח, לא יברך עליו אלא בסוף סדר הברכות כולן, ואפילו אחרי דבר שברכתו "שהכל".
- יב.

האם יש קדימה בבירה?

ויש אומרים, שסדר הברכות הוא: קודם יש לברך על מזונות, ולאחר מכן על היין, ומייד יש לקחת בירה ולשתות, שכן הבירה עשויה משעורה. ויש אומרים שממילא ברכתו "שהכל" ולא ניכרת בו שום שעורה לכן אין עניין להסמיכו לברכת מזונות.

הברכות השונות על הצורות השונות של החיטה

כיון שהתורה מתחילה למנות בין שבעת המינים את החיטה, יש להקדימה תמיד בראש. וראה זה פלא, שבכל העולם כולו מתחילת הבריאה ועד היום טורחים ועמלים בני האדם להמציא סוגי פירות שונים למיניהם, וכמה תרכובות מרכיבים כדי להוציא עוד זנים של פירות וגם של ירקות – ואף על פי כן המזון העולמי הראשון במעלה בכל אתר ואתר הוא החיטה, וזהו המזון העיקרי הבינלאומי והעולמי. ובאמת, בחיטה הזאת יש הרבה הלכות והרבה דינים.

חיטה ירוקה: אדם שלוקח חיטה ירוקה ומקלף אותה ורוצה לאכול אותה כך כמו שהיא, יש לברך עליה "בורא פרי האדמה".

חיטה מיובשת: אם התייבשה החיטה ואוכל חיטה יבשה, או שאוכל בורגול יבש ולא מבושל – לדעת ה"אור החיים" הקדוש אין זה דרך אכילתה ונחשב למשובש, ולכן ברכתו "שהכל".

חיטה קלויה טבעית: ואם החיטה קלויה והיא עדיין שלמה כברייתה – ברכתה "בורא פרי האדמה". חיטה טחונה – קמח, אם אכלו כמו שהוא, ברכתו "שהכל".

קמח קלוי כמות שהוא: אם אכל קמח קלוי ללא תוספות – ברכתו: "שהכל".

קמח קלוי ממותק: אם קלה קמח והוסיף עליו מעט סוכר – כמו שפעם היו עושים בדורות הקודמים כשהיו רוצים לעשות חלבה כך היו עושים, ברכתו: "בורא מיני מזונות".

זייסת חיטה דלילה: עשה זייסה מקמח – אם היא דלילה ברכתו: "שהכל".

זייסת חיטה עבה: ואם היא סמיכה ועבה ברכתה: "מזונות".

שלוה – יש האוכל שלוה כמות שהיא מתוך השקית, ויש המפורר את השלוה בכף ידו ואוכל, ויש שמכניסים שלוה לתוך כוס מים קרים, ויש שמכניסים לתוך כוס תה או לתוך חלב, לכל אחד יש דין אחר.

שלוה כמות שהיא: אם אכל שלוה תפוחה בשלמותה – ברכתה: "בורא פרי האדמה".

שלוה מפוררת: אכל שלוה מפוררת – ברכתה: "מזונות".

שלוה טבולה במים קרים: טבל את השלוה במים קרים והוציא אותה בשלמותה – ברכתה: "האדמה".

שלוה טבולה במשקה חם: בתוך מים חמים שהתחילו להמיס את השלוה – ברכתה: "מזונות".

ברכה אחרונה על שלוה: גם בדין ברכה אחרונה על שלוה יש חילוקי דינים, ועל כן התוספות כותבים שלא לאכול הרבה שלוה כדי שלא להתחייב בברכה אחרונה, וכמו כן הם כותבים שלא לאכול חיטה קלויה הרבה, שאם יאכל ממנה הרבה נכנס לספק אם ברכתה האחרונה "בורא נפשות" או "על המחיה". והרמב"ם פוסק, שאם אכל שלוה קלויה או

קול צופיך

מרון הראשון לציון הרה"ג המקובל הא-לקי הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

יתרו - תשנ"ח - מאת מרון הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

כתוב אחרי כן: "ויבא משה ויקרא לזקני העם, וישם לפניהם את כל הדברים האלה אשר צוהו ה', ויענו כל העם יחדו ויאמרו: "משה רבנו שמע "עם סגולה", "ממלכת כהנים", "גוי קדוש", "ואביא אתכם אליי" – אמר, למי כל זה מתאים? זה לכאורה מתאים רק לבחורי ישיבה, לרבנים, לא לאותם היהודים שעבדו בעבודת פרך בחומר ובלבנים, ואלה איך יוכלו להגיע לכאלה מדרגות ולעלות למעלה?! איך יגיעו לדרגה גבוהה?! מה עשה משה רבנו? קרא לזקני העם, לקח את הרבנים והתחיל לומר להם, אתם יודעים, כה אמר ה' אתם תהיו ממלכת כהנים ואביא אתכם אליי! באו הבעלי בתים, ה"עמך" וטענה בפניהם, וכי אתה מדבר רק אל הרבנים?! וכי התורה לא נתנה לכל עם ישראל?! משה, מה אתה אומר! "תורה צוה לנו משה", לכל עם ישראל שייכת התורה!! מה אתה נותן את זה לרבנים! מה אתה נותן את זה לזקנים! אנחנו מה?! "ויענו כל העם": לא צריכים לדבר, "יחדו!" באחדות! אמרו, כל אשר דיבר ה' נעשה! הרי גם אנחנו רוצים לעלות למעלה, גם אנחנו רוצים להיות "על כנפי נשרים" למעלה למעלה! על הביטוי הזה אמר הקב"ה: "מי יתן והיה לבבם זה אליי כל הימים", אה! הלוא! שתמיד כל ה"עמך" ככה יגידו שהם רוצים ללמוד תורה, להתחבר לתורה, רוצים להתקדש בתורה ולהגיע לדרגה הגבוהה. והתורה היא ירושה לכלל ישראל, לכולם! התורה לא יכולה שיאמרו עליה שהיא רק של אדם מסוים, אין דבר כזה התורה שלך! אמנם נכון שאתה למדת והתייגעת בתורה ומגיע לך, אבל עליך לדעת שכל אחד ואחד מעם ישראל יכול ומסוגל להגיע למדרגה כזאת גבוהה! ולהגיע למדרגה של "ממלכת כהנים ולגוי קדוש" אמר לו הקב"ה: "אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל", לא פחות ולא יותר, לא תלך רק לזקנים אלא לכל אחד ואחד מישראל בכל דרגה שהיא ותגיד להם, ואדרבה, חז"ל אמרו: "הזהרו מבני עניים שמהם תצא תורה! אז הפשט "בני עניים" הוא "בני עניים" אבל במתן תורה היתה בעיה אחרת, שיש אדם שהוא מתגאה, ואדם שמתגאה אין בו תורה, התורה נמשלה למים, הכל נמוך, "הזהרו מבני עניים", אם אתה רוצה לגדול בתורה, תהיה בעל "נפש שפלה", ואם יש לאדם "נפש שפלה" אז הוא יכול להגיע לדרגה גבוהה של "כנפי נשרים" עד הקב"ה, "ואביא אתכם אליי", אבל הקב"ה אומר שאין אפשרות שנוכל לדור בדירה אחת, אז הוא מוציא אותנו מהכסא, כי אין כסאות מתאימים שהם מהשמים ועד כאן, לכן הוא מוריד אותנו למטה, אמנם לא לשאול תחתית אבל עד הרצפה. אדם שהגיע לדרגה כל כך גבוהה ורוצה להשאר למעלה – זה על ידי לימוד תורה וקיום מצוות.

פינת השאלות – השואל הראשון: הרב יהושע אלקוביץ' יו"ר המועצה ד' מח'סיפן שברמת הגולן

ערב טוב לכבוד הרב ולצופים. תחילה אני רוצה להודות בשם תושבי רמת הגולן, תלמידי הישיבה ותושביה, על שאנחנו זוכים להתחמם מאורה של תורה ולא זו בלבד אלא בבחינת "והיו עיניך רואות את מורידך". כיון שאנחנו עומדים בערב ט"ו בשבט הקובע לערלה ולמעשרות, אבקש לשאול את כבוד הרב בענייני היום. החקלאות בארץ מתפתחת ומתקדמת בארץ ישראל בכלל, אבל במיוחד עושים חקלאי הגולן מאמצים כדי שיוכלו להכות שורשים, לבסס את האחיזה ברמת הגולן שהיא אחת שבת מנשה. ברמת הגולן אנחנו נוהגים בקיום כל המצוות התלויות בארץ כחוראת הרב. במסגרת המאמצים האלה יוצרים מומחים חקלאים זנים חדשים והמצאות חדשות במעבדות ובטיפולים כרומונאלים של מיני פירות וירקות (ניתוק בקו...).

מרון הראשון לציון זצוק"ל

קודם כל, הגולן פעם היתה רחוקה, והיום ברוך ה' קרובה ללבבות וגם קרובה, ותוך שעתיים מגיעים לגולן. הגולן עדיין קרוב ללבנו, וברוך ה' הקב"ה יעזור שהגולן יישאר ועכשו אתם מקיימים עכשו את המצוות למרות שיש בזה מחלוקת, אחד אומר כן ואחד אומר לא, אני אמרתי לכם תקיימו מצוות ואחרים אמרו לכם אל תקיימו מצוות התלויות בארץ, עוד מעט הגולן יהיה אליבא דכולי עלמא שיגידו לכם תקיימו את המצוות דאורייתא.

בנוגע לכל סוגי ההכלאות, יש סוגים סוגים של פירות, היום גם עושים

אחרת, ויאמר שאין ברצונו וחפצו לאכול מהמאכלים שעל השולחן אלא ברצונו לאכול רק שני דברים, ואז יקדים כדן, וכנ"ל. הרב בעל ה"בן איש חי" הביא על מסכת בבא קמא סיפור, מעשה, אגדה – ומזה למד הלכה לתרץ את הקושיה של ה"מגן אברהם" שנשאר בה ב"צריך עיון", ואין הזמן מספיק להביא את כל המהלך שלו.

מסקנת ההלכה בספקותיו של המגן אברהם

על כל פנים, ה"מגן אברהם" וה"טורי זהב" פוסקים כך, וה"לבוש" חולק עליהם, ואומרים המשנה ברורה והכף החיים שבדינים אלו פוסקים כדעת השולחן ערוך ואין לנו את הספקות שהעלה ה"מגן אברהם" ועל כן אם יש לפנינו שלושה מינים הנ"ל יש לברך "מזונות" בתחילה, ולא משנה אם זה מאפה חיטה או שעורה, או אפילו קווקר וכדו', ואפילו אם זה מבושל, ברכת "מזונות" תמיד ראשונה, ואחר כך יש לברך על היין ואחריו יש לברך על הזית, וזה הסדר הראוי כפי שהקדימה התורה בפסוקי "ארץ חיטה ושעורה" וכו'.

יציאת ישראל מכל סוגי העבודות ממצרים

כתוב: "אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים". אדם, לפעמים הוא עבד, עבד לעצמו ולתאוות שלו, עבד לרצונות שלו, עבד! אומר הקב"ה לישראל, אני הוצאתי אתכם ממצרים, אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים, ואתה התנפלת על ממון ולקחת כסף, באת להר סיני ושם התקדשתם ואמרתם: "נעשה ונשמע", ותכף נראה מהי המדרגה הגבוהה של עם ישראל שהתקדשו בהר סיני. התקשטתם! התעליתם! נהייתם בני חורין! כל זה ראוי לבני מלכים, לא לעבדים! לא עבד ליצר הרע ולא עבד לתאוות שלך, ולא שום עבד. "אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים", הוצאתיך לעולם, כל אחד ואחד מישראל יצא מהעבודות הפנימיות שלו והוא בעל הבית על עצמו.

מעלת עם ישראל לפני ה' סיני

המעלה של עם ישראל, כשעמדו לפני הר סיני ואמרו כולם יחדו "נעשה ונשמע", ואמרים חז"ל שהיו כאיש אחד בלב אחד. והנה, כשעלה משה רבנו אל האלוקים אמר לו הקב"ה: "כמה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל, אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים, ואשא אתכם על כנפי נשרים ואביא אתכם אליי", הפשט – אתם ראיתם, מבאר רש"י: לא מסורת היא בידכם, לא עדים, אלא אתם ראיתם בעצמכם מה שעשיתי למצרים. ויש פירוש אחר: יש אדם שיש לו אוהב או ידיד, או שיש לו כלה בביתו, ורוצה להעיר לכלתו איזה הערה או להעיר לידידו הערה, והוא חושש שמה תכעס כלתו אם יעיר לה, וכן פוחד להעיר לידידו שמה ייפגע ויכעס, אז אמרים שיפנה לבת שלו בפני כלתו, יתן לה מוסר באופן שכלתו תשמע, וכן יתן מוסר לבנו בפני ידידו בכדי שהידיד ישמע. אומר הקב"ה לישראל, אתם ראיתם מה שעשיתי למצרים, אני מתכוון אליכם! איפה הייתם במצרים בתוך מ"ט שערי טומאה למטה, מ"ט שערי טומאה! גוי מקרב גוי! משכו וקחו לכם שה לבית אבות, הרי אין לכם מצוות, ערום ועריר! באתם כאן להר סיני, "ואשא אתכם על כנפי נשרים ואביא אתכם אליי", הרמתי אתכם והרמתי אתכם והרמתי אתכם לא לשמים, לא תחת כסה הכבוד, אלא "אליי" עד כסה הכבוד ממש! באיזה דרגה היינו ולאיזה דרגה הגענו! משפל המדרגה, משאול תחתית ועד למעלה: "ואביא אתכם אליי". ואתם יודעים הרי שאדם יכול לעלות למעלה ואחר כך ליפול! לא, אם אתה רוצה להשאר ולהיות קשור למעלה – "והיה אם שמוע תשמעו בקולי, ושמרתם את בריתי והייתם לי סגולה מכל העמים כי לי כל הארץ, ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש". אומר הקב"ה, אתם תשארו למעלה כל הזמן, אתם תהיו מלכים! כהנים! אתם תלמדו תורה! אתם שומעים תורה! אתם מקבלים עליכם את התורה! וכך תגיעו לדרגה גבוהה למעלה למעלה.

איך שומרים על דרגה גבוהה?

וכתוב אחר כך: "אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל" – לא פחות ולא יותר. וקשה, וכי חושדים חס וחלילה במשה רבנו?! וכי הוא לא יקיים את מה שהקב"ה אמר לו?! הרי משה רבנו הוא "עבד נאמן קראת לו"!! ומה

קול צופיך

מִן הָרֹאשׁוֹן לְצִיּוֹן הַרְה"ג הַמְקוּבֵל הָא-לְקִי הַרֵב מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

יתרו - תשנ"ח - מאת מִן הָרֹאשׁוֹן לְצִיּוֹן הַרְה"ג מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

זוה. לקרב אותם מותר, לחבר אותם אתנו מותר וזה מצוה. ולכן יישר כח לכם על הרעיון שלכם.

בר בי רב דחד יומא של האדמו"ר מקאליב

אני רוצה לסיים במה שהערב התחלנו בו. הערב בקשנו, האדמו"ר מקאליב שה' ישמור אותנו ויחייהו, יאריך ימיו בטוב ושנותיו בנעימים, אוד מוצל מאש, הוא התקין מלפני עשרים וחמש שנה את ה"בר בי רב דחד יומא". לא הצליח להגיע, אז הוא שלח את הקלטת שלו ואתם שמעתם את הדברים שלו הנפלאים על ה"בר בי רב דחד יומא" זה זכות גדולה, הוא זכה לזכות גדולה, לא רק בארץ אלא גם בגולה. ולא רק בדתיים אלא בכל מקום ומקום הוא עושה את זה. היינו פעם בתעשייה אוירית והם הזמינו מספר מצומצם של מקומות, וכל מי שהוזמן – בא. ואנחנו באנו, הוא היה וגם אני הייתי, וראינו שבאים הרבה אחדים, היושבים הם עם כיפות והעומדים בלי כיפות, מי שהזמין מקום היה עם כיפה ומי שלא הזמין מקום בא בלי כיפה, אז הוא בא. אמרתי לאדמו"ר מקאליב אני רוצה להציע להם שאלה שבאו עם כיפות יעמדו ואלה שבלי כיפות ישבו. אמר לי זה רעיון טוב. אמרתי לו תאמר אותה אתה. אמר לי לא, אלא שאני אומר. אמרתי לו שוב תאמר אותו אתה זה יתקבל ממך יותר טוב. הוא עמד והסביר להם לאלה שבאו עם כיפה ששלמו כסף על המקום שיעמדו ויתנו לאחרים מקום לשבת, וברוך ה' ישבו ושם הוא אמר אנחנו נדבר שעה שעה וחצי, אלה שמתעייפים יכולים ללכת. הדתיים הרי ישארו, אין בעיה, ואלה שישבו ימשיכו לשבת כיון שהם לא מתעייפים. בכל מקום הולך ועושה את ה"בר בי רב דחד יומא" זה חשוב מאוד עשה, והגמרא אומרת על זה "ואותי יום יום תדרושו" זה דבר חשוב מאוד. אני רוצה לברך את האדמו"ר מקאליב שהקב"ה יאריך ימיו בטוב ושנותיו בנעימים וימשיך הלאה להגדיל תורה ולהאדירה, וימשיך הלאה לעשות ולעשות ונזכה כולנו לראות פני משיח צדקנו בעגלא ובזמן קרוב ואמרו אמן.

***רוצים לקבל קול צופיך באייל כל שבוע !!**

שלחו לנו בבקשה באייל ל- webmaster@harav.org

כלאיים גם בירקות. היום כבר לא כמו פעם שלוקחים חתיכת עץ ומוסיפים על העץ השני, היום יש זריקות והמצאות גנטיות שרוצים להעביר מעץ לעץ. פעם היה פרי שכולו מלא גרעינים, היום לוקחים לכם את הפרי, מוציאים לכם את הגרעינים ומכניסים בפנים את הפרי במקום גרעינים, אם זה אבטיח או קלמנטין שכמעט ואין בהם גרעינים בסוגים האלה. יש דברים שאפשר לנסות ולהרכיב אחד על השני ויש דברים שאסור להרכיב אחד על השני.

ומכיון שבגולן עסקין, אני רוצה לספר את המעלה של רבני הגולן שברוך ה' כולם רבנים יושבים ושוקדים ולומדים ומקיימים מצוה קלה כבחמורה ותושבי הגולן ובפרט בישיבה שם. פעם, בגולן, נטעו עצים של פיסטוק שאמי. אחרי שנטעו את העצים האלה התברר להם שלקחו את השתילים מהמשתלה בעומר ושמה האחראי על המשטרה לקח שני סוגי עצים והרכיב עץ על עץ עד שיצא לו מזה את הפיסטוקים האלה, והם קנו את השתילים והם נטעו את זה באדמה שם. וגאז התברר להם שיש בעיה של כלאים. הלכו ושאלו מספר רבנים, רב אחד אמר להם עצה, אתם – אל תגעו בעצים האלה אלא תביאו דרוזים שהם ישקו והם יעשו את כל הפעולות ואתם מותר לכם להנות מכל הפירות. להם זה כאב, ממה נפשך – אם זה אסור זה אסור, ואם זה מותר מותר, ולא קבלו פסק הלכה. הרבנים באו אלינו ושאלו אותנו מה לעשות. אמרתי להם כל עוד שלא אלך לעומר לבדוק איך אתם מגדלים את השתילים האלה אני לא יכול לעשות שום דבר. נסענו לשם והיו אתנו כמה רבנים, ושיבדלו כולם לחיים טובים וארוכים, בין הרבנים היה גם הרב רבי יחזקאל דאם עליו השלום והלכנו לעומר לבדוק את המקום של השתילים האלה. בדקנו ובדקנו ולא מצא חן בעינינו. בסוף הצענו לו הצעה מסוימת, הוא אמר לנו שכך יעשה, וכך עשה. אמר, אני גבלתי את הגבולות לדמשק, ובכדי לגנוב מהם היה צריך לעשות את השתילים בכדי לדעת איך להרכיב אותם מבלי שייקרא כלאים, ובסוף הוא עשה סוג אחר. ואז לקחו ממנו בגוש עציון את השתילים האלה. בגולן היה להם מצב קשה, הם נטעו את השתילים האלה, הם כבר צמחו, ולעקור לא יכולים – המצב לא טוב. והנה פעם אחת היתה שריפה בגולן וכל המטע הזה שמה נשרף. מרימים לי טלפון, הרב! נשרף המטע! אמרתי להם "ברוך דיין האמת". אמרו לי למה? תברך "הטוב והמטיב", אנחנו שמחים! אשריהם ישראל, נשרף להם המטע והם שמחים. למה שמחים? בכדי שלא להכנס לספקות. מעתה נוכל לשתול את השתילים החדשים. אז אני רוצה לברך את אנשי הגולן ואת תושביו.

השואל השני – הרב בניצ כץ מחיפה

ערב טוב לכבוד הרב. במרכז תרבות דתי בחיפה אנו מקיימים הרבה שיעורים בנושאי יהדות לדתיים ולשאינם דתיים ללימוד בצוותא. בימים אלה אנו שוקלים להרחיב מסגרת זו גם לבני הנוער. מה דעת כבוד הרב על מפגשים משותפים של לימוד בצוותא לבני נוער דתיים ושאינם דתיים? תודה.

מִן הָרֹאשׁוֹן לְצִיּוֹן זְצוּק"ל

טוב שאתם מגדירים "דתיים ואינם דתיים" ולא אומרים "דתיים וחילוניים". לא חילוניים ולא חולניים. מצוה ללמד כל אחד ואחד מישראל. אנחנו הכנסנו דין ערבות. מצוה לקרב אותם, מצוה ללמד אותם, שיהיה להם את ה"מאור שבה". לפעמים אם בא רב ללמד את התלמידים הנקראים "לא דתיים" והרב מלמד והולך, אז הם למדו אותה שעה והלכו, הם לא סופגים יותר. כתוב: "מתלמידי יותר מכולם". חברים יכולים להשפיע יותר מאשר משפיע המורה. כשהמורה מדבר, יבוא הרב וידבר, אחר כך אותם הדתיים יסבירו לתלמידים הלא דתיים ויגידו "איך אפשר!! שעה לקום ולהתפלל! שעשה למה, איך אפשר!!". אם יגידו להם אז מה, אני בכל בוקר אני קם, אני קם בשעה כזו וברוך ה' אני בריא ואני הולך, וזה יחלחל בהם. גם אסיגידו: "איך אפשר! אתם הולכים בגשם להתפלל ביום שבת ולא נוסעים ברכב? איך זה יכול להיות!!". יאמרו להם: "אנחנו מחכים חצי שעה, רבע שעה, והולכים", כדי שיראו את זה בצורה מוחשית, וזה מאוד מאוד חשוב. ועל כן זה טוב מאוד. אבל אם יש חשש כל שהוא שהתלמידים הלא דתיים באים בכדי להסביר את העמדה שלהם לתלמידים הדתיים ורוצים חס וחלילה להכשיל אותם, אין לנו שום מצוה לגרום למצב

